

El pas del temps, el futur, 2

JOAN FRANCESC MIRA

Si tot això del final del temps i de l'*apocalipsi* té algun origen i sentit, segurament és perquè allò que imaginaven els profetes jueus (sobretot Isaïes) o que "revela" sant Joan en el seu llibre, no està tan lluny de la visió cíclica i pessimista present entre els babilonis i els perses, i en part del pensament grec. En el somni de Nabucodonosor, interpretat pel profeta Daniel, apareix la cèlebre imatge del gegant que té el cap d'or, el pit de plata, el ventre de bronze, les cames de ferro i els peus de fang... i la pedra miraculosa que colpeja els peus i destroua el gegant. La imatge és, en el fons, la mateixa de les quatre edats de la humanitat (d'or, de plata, de bronze i de ferro) tal com apareix en *Els treballs i els dies* d'Hesíode, i després va ser d'ús general. La degradació dels metalls expressa una visió de l'evolució ("involució" en realitat, pessimisme, com el que ara comença a escampar-se: qualsevol temps futur serà pitjor...) des d'un temps primigeni feliç, sense dolor ni fatiga, fins a una edat contemporània plena de violència i de mort. I al final, en Isaïes però no en Hesíode, la destrucció i l'ordre nou. I apareixerà, paral·lelament, la idea dels cicles còsmics i de l'etern retorn, que trobà en la llengua grega el vocabulari que ens resulta més pròxim: el camí "cíclic" o en forma de roda (*kúklos*), el "període" o recorregut circular dels planetes, el gran "any còsmic" al llarg del qual es produirà el retorn o la restauració de les constel·lacions i el "nou naixement" (*palingenesia*) o re-producció de tots els éssers i de tots els esdeveniments: tot tornarà a passar, una vegada i una al-

tra. Amb totes aquestes al·legories, mites i paraules, el temps jueu i cristià, progressiu, lineal i limitat, de l'alfa a l'omega, no va arribar a escapar-se (en el vocabulari comú i en l'imaginari popular) de les imatges cícliques i "catastrofistes", de la roda i tornada a l'origen, de l'etern retorn, l'edat d'or antiga i el futur com a decadència i retrocés. No parlem tant del pensament sistemàtic, teològic o filosòfic, com de la visió general, de les metàfores actives, de la poesia, dels usos del llenguatge que revelen el fons de les imatges que expressen: el "futur" no com a ascens cap a la perfecció i el progrés, o com a preparació per al judici i el final dels temps, sinó com a retorn a un temps primigeni o com a catàstrofe regressiva.

La primera visió del futur (un futur sempre llunyà per a la majoria, però per a les sectes que cultiven expectatives imminents) correspon a la visió moderna o la visió cristiana, o a totes dues juntes i combinades: la humanitat avança cap a una condició millor, en aquest món o en

l'altre, o en tots dos. La segona visió, tan present a pesar de tot, és la visió "antiga", premoderna i també precristiana: tot tornarà endarrere, inevitablement, tot progrés és buit i fals i s'ensolsirà un dia no molt remot. Una pel·lícula tan representativa com *2001, Odissea en l'espai*, és sobretot una al·legoria del gran cicle de la història humana: el futur brillant, l'expressió més avançada del coneixement i de la tècnica, es resol en una "regressió" a l'estat embrionari i als gestos violents i crits inarticulats dels primers homínids. Però és encara més significativa, potser, l'abundància de films que retraten un futur, pròxim o no molt distant, en què la humanitat simplement ha *regressat* a una vida de violència extrema i de barbàrie, en societats més o menys orwellianes o simplement bestials: el futur com a retorn a, o caiguda en, alguna forma d'horror primitiu. El fet, en qualsevol cas, és que ara, des de finals del nostre segle XX, i ja ben entrat el XXI, es torna a estendre la percepció d'un temps no lineal (no "temps de salvació" o de regressió cap a un futur desitjable i perfecte), sinó cíclic i retro-spectiu, de mirar endarrere. Com si, en la imaginació o en el projecte, o en alguna forma d'història recent, haguérem estat *ja* en el futur, i resultà que no era un bon lloc per viure-hi. Hi hagué projectes d'acostar-nos a un "final dels temps" definitivament tancat i feliç: el mil·lenni implacable del nazisme, el "paradís" comunista, o la fe en una imprecisa "modernitat" com a remei eficaç de tots els mals. I els projectes es van resoldre en l'horror, la inhumanitat o la simple decepció. De tal manera que l'única *utopia* positiva, sense temps ni lloc precís, resulta ser la recuperació dels aspectes més aprofitables i humans del temps passat, o més ben dit, recuperar un ideal d'harmonia i de "vida natural" que se suposa que "abans" existia i que "ara" hem perdut. Una mica, potser, a la manera com pensaven els estoics –i els epicuris– antics, però d'aquella gent tan clàssica i antiga, qui se'n recorda?

«EL "FUTUR" NO COM A ASCENS CAP A LA PERFECCIÓ I EL PROGRÉS, O COM A PREPARACIÓ PER AL JUDICI I EL FINAL DELS TEMPS, SINÓ COM A RETORN A UN TEMPS PRIMIGENI O COM A CATÀSTROFE REGRESSIVA»